

Memo Algemeen bestuur

Aan	Algemeen bestuur
Van	Dagelijks bestuur
Onderwerp	Voortgang Veenweideprogramma en Peilscenario Aldeboarn - De Deelen zuid
Datum uitgestuurd naar AB	13 maart 2026

Inleiding

Het dagelijks bestuur heeft toegezegd om in de commissie SKZ van 24 maart met het algemeen bestuur het gesprek te voeren over het veenweideprogramma en het gebiedsproces Aldeboarn - De Deelen. Tijdens de excursie op 6 februari zijn een groot aantal algemeen bestuursleden reeds meegenomen in de uitvoering van het Veenweideprogramma.

Het dagelijks bestuur stelt gelijktijdig met Gedeputeerde Staten de jaarlijkse werkplannen en de halfjaarlijkse voortgangsrapportages vast. Deze worden daarna ter informatie aan het algemeen bestuur verzonden. Dit is tevens een actie die op de actielijst van het algemeen bestuur staat en waar steeds invulling aan wordt gegeven.

Naast het werkplan en de voortgangsrapportage, die een beeld geven van het verloop van het gehele Veenweideprogramma, geven we in dit memo ook inzicht in het gebiedsproces Aldeboarn – De Deelen en het daar ontwikkelde peilscenario.

Werkplan 2026

Het algemeen bestuur heeft in 2021 het Veenweideprogramma 2021-2030 vastgesteld. Dit vormt het vertrekpunt voor dit werkplan. Dit werkplan 2026 geeft weer wat er in 2026 gedaan wordt om de doelen van het Veenweideprogramma te realiseren en wat hiervoor nodig is (capaciteit en middelen). Het werkplan is bedoeld om inzicht te geven in de uitvoering van de veenweideopgave aan alle direct betrokken bestuurders.

Op verzoek van gedeputeerde staten, het dagelijks bestuur en de colleges van de Veenweidegemeenten is ervoor gekozen om het werkplan meer te richten op de uitvoering in de gebieden. Het werkplan is daarom nadrukkelijker op die wijze opgesteld en start met de voorgenomen werkzaamheden in de gebieden Aldeboarn - De Deelen, Idzegea, Hegewarren, Akkrumer Goedland, Leechlân Grou-Warten en Groote Veenpolder die steeds meer centraal komen te staan, aansluitend worden de acties vanuit de programmalijnen beschreven.

Het werkplan is tot stand gekomen in samenwerking met de gezamenlijke partners, de drie overheden (provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de acht Veenweidegemeenten), de landbouw- en natuurorganisaties. Het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (BOF) heeft het werkplan positief ontvangen en op

12 december 2025 voorzien van een positief advies. Het algemeen bestuur heeft het werkplan ontvangen na het gelijktijdig vaststellen door gedeputeerde staten en dagelijks bestuur op 17 februari jl..

Er spelen dit jaar een aantal belangrijke ontwikkelingen die de inhoud, voortgang en prioritering van het voorliggende werkplan kan bepalen. We zetten deze kort op een rij:

1. Allereerst is dat de **notificatie van de Compensatie Systematiek Veenweiden** in Brussel. Het oordeel van de Europese Commissie (Q1 2026) bepaalt in belangrijke mate hoe voortvarend wij aan de slag kunnen in gebiedsprocessen.
2. De tweede ontwikkeling betreft de **toekenning vanuit het Rijk van de Maatregelpakketten Klimaat en Veenweide** ter waarde van een € 45,6 mln. Toekenning is niet alleen van belang voor de gebieden zelf, maar ook om keuzes te maken over de wijze waarop de programmaorganisatie van het Veenweideprogramma Fryslân ingericht kan worden. Het afgelopen jaar is bekend geworden dat de besteding van deze middelen voor 1 januari 2029 plaats moet vinden, met een mogelijke verlenging van vier jaar tot 1 januari 2033. Dit betekent dat deze termijn twee jaar langer door kan lopen dan het Veenweideprogramma 2021-2030. In de herijking (Q1 2027) gaan we voorstellen opstellen over hoe hiermee om te gaan. In 2026 doen wij reeds een groot beroep op de middelen uit het maatregelpakket. Bij de financiële risico's wordt dit nader toegelicht.
3. Voor het derde en vierde kwartaal van 2026 staat de tweede **herijking** van het programma gepland. Er zal in deze herijking onder andere aandacht worden geschonken aan de financiële situatie van het programma voor de periode vanaf 2027 tot het einde van het programma in 2030. Daarnaast zullen we voorstellen doen welke maatregelen we gaan inzetten in de gebieden met een dikke kleilaag (meer dan 40 cm) en in de gebieden met een dunne veenlaag van minder dan 80 centimeter (incl. de moerige gronden). We betrekken hierbij de nieuwste inzichten en onderzoeksresultaten met betrekking tot CO₂-reductie, bodemdaling, grondwaterstromen en grondwaterbeheer; ook de kosteneffectiviteit van maatregelen speelt een rol.
4. Voor de benodigde investeringen in aanpassingen van het watersysteem van Aldeboarn-De Deelen (Zuid) voor peilverhoging, is een **GLB-subsidieaanvraag** ingediend voor € 8 mln. In het eerste kwartaal 2026 verwachten wij hierover uitsluitel.
5. Het project ADD-Zuid wordt voor een deel gefinancierd uit een aantal **specifieke uitkeringen** (SPUK's). De looptijd van deze SPUK's is in gevallen korter, dan de looptijd van het project. Daarnaast passen de voorwaarden van de SPUK's niet altijd bij de wijze van uitvoering van het project. Het programma is met het ministerie van LVVN in gesprek om zowel de looptijd van deze SPUK's te verlengen alsook de voorwaarden waarbinnen besteed kan worden te verbreden.
6. In alle gebiedsprocessen binnen het Veenweideprogramma is **behoefte aan grond** ter voorbereiding van de uitvoering van het project, terwijl daar binnen het programma niet overal middelen voor beschikbaar zijn. Om enige onderbouwing te kunnen geven bij het vraagstuk

rondom de grondbehoefte en de financiering van grond binnen het Veenweideprogramma, is daarom een raming van de grondbehoefte nodig. In het eerste kwartaal van 2026 zal deze raming voor de projecten worden opgesteld. Deze raming zal gebaseerd zijn op de inzichten uit de binnen het programma ontwikkelde Compensatie Systematiek Veenweiden (CSV). Aan de hand van de onderzochte grondbehoefte zal ook een voorstel worden gedaan met betrekking tot de financiering van deze grondbehoefte.

7. De aanpak **hoogwatercircuits (HWC's)** verbinden we nadrukkelijker met de inrichting van aanpassingen van watersystemen voor peilopzet. De aanpak hoogwatercircuits van Wetterskip en de Funderingsaanpak Veenweide Fryslân vormen samen een integrale aanpak van de funderingsproblematiek. De mate van funderingsproblematiek in HWC's, toekomstbestendig waterbeheer en de verdeling van taken en verantwoordelijkheden van overheden en woningeigenaren, zal worden onderzocht in een deelpilot in het kader van de Nationale Aanpak Funderingsproblematiek.
8. Fryslân is in juli 2025 door het Rijk aangewezen als één van de 6 pilotgebieden voor de **Nationale Aanpak Funderingsproblematiek** naar aanleiding van het rapport 'De Olifant onder de kamer'. Voor de Gebiedsgerichte Leeraanpak (GGLA) faciliteert het Rijk in 2025-2026 het opstellen van plannen van aanpak voor pilotprojecten, waarmee strategische bouwstenen ontstaan voor de Friese Funderingsaanpak. Het Rijk zal budget beschikbaar stellen voor uitvoering van de deelpilots in 2026-2028. Deze resultaten zullen de basis vormen voor de landelijke strategie tot 2035.

Voortgangsrapportage najaar 2025

De voortgangsrapportage geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de verschillende gebiedsprocessen in Aldeboarn – De Deelen, Hegewarren, Idzegea, Akkrumer Goedland, Groote Veenpolder en Leechlân Grou-Warten.

Bij de Funderingsaanpak is opdracht verleend aan DataFryslân voor een definitiestudie naar een Friese funderingen-database over de funderingsstaat van woningen met als doel een beter inzicht te krijgen in de aard en omvang van de funderingsproblematiek.

Het opgestelde werkplan voor 2026 is voor het eerst vooral gericht op de ontwikkelingen in de gebieden maar ook op de vier doelen van het programma. Financieel kan het programma door, door onder andere de inzet van het Maatregelpakket Klimaat & Veenweide, waaruit de komende twee jaren de personele formatie deels wordt gedekt. Er is een gedragen peilscenario voorgesteld voor ADD Zuid. Voorwaarde voor haalbaarheid van een vervolg is de goedkeuring van de EU voor de CSV en de verlenging en verbreding van de voorwaarden van de SPUK's. Voor Leechlân Grou Warten zijn in overleg met de boeren 5 gebieden (ca. 120 ha) uitgezocht voor het HAKLAM-project. Dit ten behoeve van een beoogde peilverhoging in het gebied. Ook geeft de rapportage een korte toelichting op Kruidenrijk grasland, waterinfiltratiesystemen, de hoogwatercircuits, HAKLAM en de projecten bij It Nije Buorkjen en bij Bodem & Grondgebruik.

Gebiedsproces Aldeboarn - De Deelen

Het landelijk gebied rond Aldeboarn kenmerkt zich door rust en ruimte met vergezichten over groene graslanden. Een agrarisch gebied ten voeten uit in het hart van Fryslân. Ook een landschap met historie. Al in een ver verleden ging het landschap rond Aldeboarn op de schop om er turf te winnen voor brandstof. In de jaren '70-'80 kwam de ruilverkaveling en peilverlaging rondom De Deelen en werd Aldeboarn – De Deelen optimaal voor de landbouw ingericht.

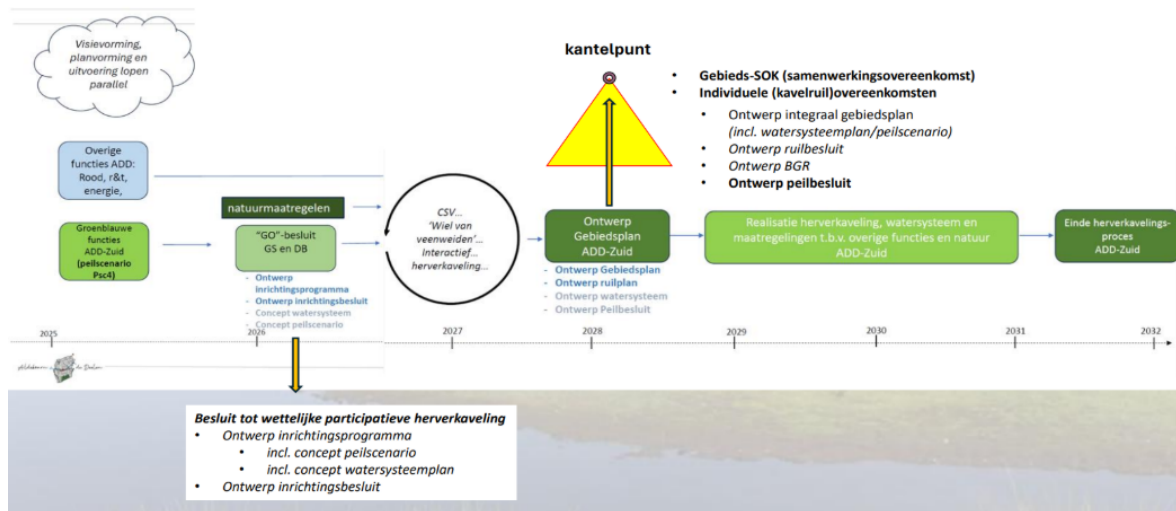
Met de nieuwe uitdagingen door opgaven vanuit het Friese Veenweideprogramma 2021-2030 en opgaven vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied, wilde het gebied deze opgaven niet tegemoet treden als een bedreiging, maar aangrijpen als een kans en een impuls om de vitaliteit, kwaliteit en identiteit voor het gebied te versterken. Deze ambitie vormde het fundament voor het gebiedsproces dat boeren en burgers eind 2016 zijn gestart. Dit leidde in 2021 tot het instellen van een gebiedscommissie met als opdracht het maken van een integraal gebiedsplan met als doel invulling te geven in de doelen van het Veenweideprogramma.

De gebiedscommissie heeft eerst een koersdocument opgesteld als integrale gebiedsvisie Aldeboarn – De Deelen 2030-2050. Daarna is gewerkt aan een peilscenario voor Aldeboarn – De Deelen zuid. Vanaf 2026 wordt volgens het werkplan een peilscenario voor het noordelijk deel gemaakt.

Het peilscenario is een belangrijke stap naar het integrale gebiedsplan. Op basis van dit scenario kunnen de gesprekken starten met de grondeigenaren over de Compensatiesystematiek Veenweide. Per bedrijf wordt een schadeberekening gemaakt. Dit geeft de eigenaar inzicht in de bedrijfseconomische effecten van het plan, inclusief een mogelijke compensatie in grond, geld of een combinatie van beide. De uitkomsten hiervan leiden tot een ruilsценario en een nieuw perspectief op gebiedsniveau. De verwachting is dat een dergelijk proces een aantal keer zich herhaalt. Voor deze schadeberekeningen is het ook noodzakelijk dat er duidelijkheid is over indexatie na peilopzet.

Hiervoor zijn een aantal besluiten nodig om daadwerkelijk, aan de hand van de CSV en het peilscenario PSc4, een aanbod voor nadeelcompensatie aan de boeren (grondeigenaren en -gebruikers) te gaan doen. Dit is tevens de aftrap voor de (wettelijke) herverkaveling die nodig is om de compensatiegrond op de goede plek te krijgen. Feitelijk gaat het om een reeks van besluiten die nodig zijn. Deze verschillende besluiten zijn altijd de verantwoordelijkheid van één overheid (veelal provincie of Wetterskip) maar het is van belang dat de overheden zich gezamenlijk (met alle andere partijen binnen het Veenweideprogramma) verantwoordelijk weten voor de totale uitvoering van het gebiedsproces. Hieronder wordt nader toegelicht wat er nog moet gebeuren om tot deze verschillende besluiten te komen. In figuur 1 is deze totale tijdlijn, zo goed als mogelijk nu te voorzien, voor ADD Zuid weergegeven.

Op weg naar een ontwerp gebiedsplan ADD-Zuid

Accepteren Peilsceario PSc4 als basis

Het in november 2025 door de gebiedscommissie aangeboden peilsceario PSc4 is niet meer dan dat: een sceario, dat gedurende het verdere verloop van het gebiedsproces nog aangepast kan worden. De puzzel van de voor de grondcompensatie benodigde herverkaveling en mogelijke keuzes van boeren (bedrijfsverplaatsing of -aanpassing) kunnen nog van invloed zijn op onderdelen van het peilsceario. Maar voor het goed voeren van de gesprekken over nadeelcompensatie moet er van de zijde van de overheid wel zekerheid zijn dat dit peilsceario ook daadwerkelijk zal worden omgezet in een peilbesluit. Dit peilbesluit is immers de juridische basis om de aangeboden nadeelcompensatie (in grond of geld) ook daadwerkelijk te kunnen uitkeren. Daarbij hoort ook de intentie om bij evt. resterende bodemdaling na peilverhoging d.m.v. indexering de functie landbouw gedurende geruime tijd te blijven faciliteren Door in te stemmen met het peilsceario als basis voor verdere uitwerking van het gebiedsproces loopt het dagelijks bestuur feitelijk vooruit op een bevoegdheid van het algemeen bestuur (namelijk het vaststellen van peilbesluiten). Wij komen hier later in de memo op terug.

Beschikbaar zijn van de CSV

De Omnibus regeling van het GLB-beleid waar de CSV volgens de Europese Commissie mee in strijd zou zijn, is inmiddels geschrapt. De formele notificatie lijkt hiermee binnenkort aanstaande. Vanuit het projectteam is aan de behandelaars voor de notificatie aangegeven dat spoedige besluitvorming nu zeer gewenst is, om het draagvlak voor het gebiedsproces niet te verliezen door het gebrek aan voortgang.

Beschikbaar stellen van het benodigde projectbudget

De totale uitvoeringskosten voor het proces in ADD Zuid bedraagt ca. € 54 mln. Dit is inclusief alle voorbereidingskosten tot nu toe, uitvoering van de benodigde watermaatregelen, reservering voor

natuurmaatregelen, toepassing CSV (nadeelcompensatie in geld of grond), proceskosten (waaronder de kosten voor het herverkavelingsproces), gekapitaliseerde beheerkosten en onvoorzien. Deze kosten kunnen in principe gedekt worden uit de reeds aan ADD gealloceerde middelen en inzet vanuit het Kadaster. De geldmiddelen betreffen een viertal SPUK's, middelen van Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw, een RVO(GLB) subsidie voor uitvoering watersysteemmaatregelen en pachttopbrengsten van reeds in eigendom zijnde gronden. Randvoorwaarde is dat de SPUK's in looptijd worden verlengd en in toepassingsbereik worden verbreed. Hierover zijn we reeds geruime tijd met het ministerie van LVVN in gesprek. Gedeputeerde staten zal als penvoerder en kassier van het Veenweideprogramma het besluit tot het beschikbaar stellen van de middelen moeten nemen, na instemming over dekking vanuit het ministerie.

Opstellen Inrichtingsprogramma en -besluit

De CSV gaat uit van een wettelijke, participatieve herverkaveling om de benodigde compensatiegrond op de juist plek te krijgen. Participatief betekent dat zoveel mogelijk door de boeren zelf met elkaar de puzzel rondom herverkaveling wordt gelegd, maar dat, ten behoeve van de rechtszekerheid van alle betrokkenen, dit wel gebeurt in het kader van een wettelijke herverkaveling. Dit laatste ook op uitdrukkelijk verzoek van de landbouwpartijen zelf. Om een dergelijke wettelijke herverkaveling mogelijk te maken dient GS een zgn. Inrichtingsprogramma³ en Inrichtingsbesluit te nemen.

Het is de bedoeling dat een herverkavelingscommissie wordt ingesteld en gemandateerd om het herverkavelingsproces te leiden.

Opstellen Samenwerkingsovereenkomst provincie- Wetterskip

Toepassing van de CSV betekent dat vanuit projectbudget aan de boeren nadeelcompensatie wordt aangeboden welke in plaats komt van de bij een peilbesluit door Wetterskip uit te keren nadeelcompensatie. Als het aanbod op basis van de CSV door een boer wordt afgewezen zal deze bij het daadwerkelijke peilbesluit alsnog bij het Wetterskip een claim voor nadeelcompensatie indienen. Het Wetterskip zal deze kosten alsnog willen verhalen op het projectbudget. Dit moet goed en helder geregeld zijn. Bij de instelling van het Veenweideprogramma is er geen formele Samenwerkingsovereenkomst tussen partijen afgesloten. Rondom de daadwerkelijke uitvoering zal dit wel moeten gebeuren om de evt. risico's op een goede manier te beleggen. Hier wordt inmiddels ambtelijk tussen Wetterskip en provincie over gesproken. Hier zullen ook afspraken worden vastgelegd over risicobeheersing en governance.

Peilscenario 4 Aldeboarn - De Deelen zuid

De gebiedscommissie Aldeboarn – De Deelen heeft op 15 oktober 2025 het dagelijks bestuur gevraagd te reageren op het peilscenario 4 voor het zuidelijke plandeel. Dit is een nieuwe inrichting van het watersysteem, waarbij het grondwaterpeil omhooggaat naar –40 cm onder maaiveld en in de bufferzone ten noorden van De Deelen naar –20 onder maaiveld.

Dit peilscenario is doorgerekend met SOBEK¹ en de nieuwste klimaatscenario's. Hieruit blijkt dat dit nieuwe watersysteem daaraan voldoet. Daarnaast heeft een eerste bredere toetsing plaats gevonden

¹ SOBEK: een softwareomgeving om integrale watersystemen te modelleren en door te rekenen.

hieruit komt dat het peilscenario nog niet voldoet aan het klimaatrobuuste scenario op lange termijn van de BOVI. Wel is dit een belangrijke stap op weg daarnaartoe. Het peilscenario is in lijn met het huidige waterbeheerprogramma. Ook voldoet het aan de uitgangspunten van het veenweideprogramma, hoewel het nog geen invulling geeft aan de lange termijn ambitie dat er in 2050 een blijvend evenwicht is waarin veenafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot nagenoeg gestopt zijn.

Peilindexatie (of peilaanpassing) past binnen het huidige peilbeleid, wel staat in ons peilbeleid dat het waterschap maaiveld daling kan volgen, maar er niet op mag anticiperen.

De hoogwatercircuits maken nog geen integraal onderdeel uit van dit peilscenario, daarom vraagt het dagelijks bestuur hier in het integrale gebiedsplan voor te zorgen. Het beheer van dit peilscenario zal meer inzet vragen, mede door toepassing van HAKLAM. Dit is berekend en ingebracht in de totale projectkosten. De financiering vanuit het Rijk maakt de bekostiging hiervan uit het project nog niet mogelijk. Hierover vindt nog overleg met het Rijk en provincie plaats.

Met dit peilscenario wil de gebiedscommissie, nadat de compensatie systematiek veenweide (CSV) is goedgekeurd, in gesprek met de grondeigenaren en gebruikers om te komen tot minnelijke overeenkomsten, waarin geregeld is welke nadeelcompensatie middels de CSV toegepast wordt als het peil omhooggaat. Hierbij is het belangrijk dat er duidelijkheid is, wat er gebeurt als het grondwaterpeil omhoog gebracht is naar -40 cm onder maaiveld en er daarna maaiveld daling optreedt.

De reactie op het peilscenario kan daarmee beschouwd worden als een voorschot op het later te nemen peilbesluit. Wij verwachten dat het (ontwerp) peilbesluit in 2028 voorgelegd zal worden aan het algemeen bestuur.

Reactie van het dagelijks bestuur op het peilscenario

Omdat de reactie van het dagelijks bestuur op het peilscenario vooruitloopt op het later (in 2028 verwachte) te nemen peilbesluit, willen we voorafgaand aan onze definitieve reactie de commissie informeren over onze voorgenomen reactie. Deze treft u hieronder aan.

Peilscenario belangrijke stap naar gebiedsplan

Wij willen de gebiedscommissie complimenteren met het goed doordachte peilscenario. Dit is een belangrijke stap naar het gebiedsplan. Dat dit peilscenario besproken is met de grondeigenaren vinden wij positief. Wij zien dat dit peilscenario een stap op weg naar een toekomst bestendig watersysteem is, wij zien dit als een belangrijke leerervaring voor andere toekomstige gebiedsprocessen.

Indexatie

Ons peilbeleid maakt het mogelijk om het peil te indexeren. Wij gaan er daarbij vanuit dat het peil eerst wordt opgezet naar een grondwaterstand van -40 cm respectievelijk -20 cm (bufferzone) onder maaiveld en dat indexatie alleen aan de orde kan zijn als sprake is van maaiveld daling. Omdat wij bij peilaanpassingen gehouden zijn aan belangenafweging en niet mogen anticiperen op mogelijke toekomstige bodemdaling, kunnen wij op voorhand geen garanties geven tot indexatie voor de komende 25 jaar. Met ons peil geven we invulling aan de functie die door de provincie wordt vastgesteld. Indexering behoort wel tot de mogelijkheden.

De bevoegdheid tot het nemen van een peilbesluit ligt bij het algemeen bestuur. Dit zal rond 2028 aan de orde zijn. Als dagelijks bestuur zullen wij volgens wet- en regelgeving en de uitgangspunten van het Veenweideprogramma ons algemeen bestuur adviseren over het te nemen peilbesluit. De uitgangspunten van de gemiddelde grondwaterstand $-40 / -20$ cm en de indexatie bij bodemdaling zullen onderdeel uitmaken van het uiteindelijke voorstel aan het algemeen bestuur.

Hoogwatercircuits

Op dit moment maken de hoogwatercircuits nog geen deel uit van het peilscenario. Wij hechten eraan dat deze integraal onderdeel uitmaken van het uiteindelijke gebiedsplan.

Waterkwaliteit en KRW-doelen

Om de effecten van verhoging van het waterpeil op de waterkwaliteit goed te kunnen volgen, is monitoring noodzakelijk. Bij de verdere uitwerking van het peilscenario is het wenselijk om de KRW-doelen zo maximaal mogelijk te realiseren.

Compensatie

Om de grondeigenaren te kunnen compenseren voor nadelige effecten van peilopzet is de compensatie systematiek Veenweide (CSV) ontwikkeld. Voor Wetterskip Fryslân is een samenwerkingsovereenkomst met de provincie over de bekostiging daarvan én van de eventueel resterend benodigde nadeelcompensatie randvoorwaardelijk voor het uiteindelijk te nemen peilbesluit.

Voorloper

Gebiedsproces Aldeboarn – De Deelen loopt met het peilscenario 4 voorop in het permanent verhogen van het peil. Wij vinden het belangrijk om daarvan te leren. De keuzes ten aanzien van het watersysteem die in dit gebiedsproces gemaakt worden, zullen wij bij volgende gebiedsprocessen opnieuw beoordelen.